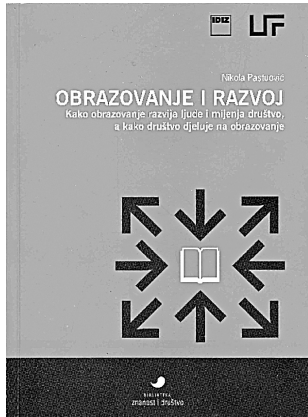

Temeljna pretpostavka za projektiranje i izvođenje strateških promjena u našem obrazovanju

Pastuović, N. (2012.)

Obrazovanje i razvoj: Kako obrazovanje razvija ljude i mijenja društvo, a kako društvo djeluje na obrazovanje. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Hrvatska bi u ovoj godini trebala postati članicom Europske unije. Teku ozbiljne pripreme za taj povijeni čin. Odlukom Vlade Republike Hrvatske, od studenoga 2012. godine, radi se na Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije. Hrvatska treba sebi i drugim državama predstaviti svoje namjere u obrazovanju i način kako ih namjerava ostvariti. Treba se jasnije pozicionirati u europskom kontekstu i poboljšati svoj obrazovni sustav u funkciji ostvarivanja zajedničkih razvojnih ciljeva.

Dokument u kojem Hrvatska treba planirati strukturne promjene svojega obrazovnog sustava, temeljito analizirati i projektirati njegov unutarnji razvoj, trebao bi bit gotov do 1. lipnja o. g. Slični su se dokumenti, s više ili manje uspjeha, radili više puta u proteklih dvadesetak godina. Posao je to koji podrazumijeva brojne pretpostavke. Jedna, od svakako ključnih jest razumjeti i jednoznačno definirati koncept razvoja i njegove ciljeve, operativno utvrditi stanje njegovih glavnih dimenzija (gospodarstva, politike, društvenog i kulturnog kapitala). Slijedom tog uvida valja operativno predočiti kako namjerava obrazovanjem razvijati svoje građane, mijenjati društvene odnose i povezivati ih oko zajedničkih vrijednosti.

Temeljnu pretpostavku za taj zahtjevan zadatak osigurao je ugledan i iskusan tvorac više strateških dokumenata u obrazovanju, prof. dr. sc. Nikola Pastuović, prof. emeritus Sveučilišta u Zagrebu, svojom knjigom *Obrazovanje i razvoj*. Knjiga je posvećena obrazovanju za razvoj, a odgovara i na pitanje iz podnaslova: *Kako obra-*

zovanjem razvijati ljude i mijenjati društvo, a kako društvo djeluje na obrazovanje. Nastala je u okviru projekta *Podizanje i ujednačavanje kvalitete obveznog obrazovanja u Republici Hrvatskoj*, što je realiziran u Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu. Prema riječima autora ona je nadišla okvire projektnog zadatka i prerasla u toriju obrazovanja čiji je središnji problem istraživanja 'odnosa cilj-sredstvo', čime je određena i osnovna struktura knjige.

Knjiga ima šest poglavlja. Prva tri razmatraju ciljeve edukacije, a druga tri obrazovne sustave kao medijatore za ostvarenje tih ciljeva.

U prvom je poglavlju autor ukazao na nedosljednosti u shvaćanju temeljnih pojmova vezanih uz ovu tematiku i potrebu njihova **jednoznačnog definiranja**. Obuhvaćeni su brojni pojmovi ali se detaljnije razmatraju i definiraju oni što predstavljaju ishodište tematike kojom se bavi studija. Polazi se s definiranjem pojma edukologije kao integrativne obrazovne znanosti i osnovnih edukoloških pojmova (učenje, obrazovanje, izobrazba, odgoj). Što je razvoj, a što njegova svrha, obrazovanje i (ne)zadovoljstvo životom, utjecaj obrazovanja na kvalitetu života, unutrašnji i vanjski ciljevi obrazovanja, odnos obrazovanja i okoline, dijalektički model odnosa obrazovanja i društvenih podsustava te obrazovanje i društvo znanja – fenomeni su kojima se autor posvetio u ovom poglavlju, te logično i razložno uklonio brojne nejasnoće u njihovoj interpretaciji.

Drugo poglavlju razmatra **djelovanje obrazovanja na razvoj osobe**. Pritom se to djelovanje utvrđuje za svako područje ličnosti posebno. Polazi se od definiranja osobe odnosno ličnosti i njezina razvoja, te analizira uloga nasljeđa i okoline u razvoju. Razmatraju se sociološki čimbenici o kojima ovisi djelovanje gena na razvoj. Podrobno se izlaže heritabilnost kognitivnih osobina, a posebno fluidne i kristalizirane inteligencije te kreativnosti, ali i utjecaj nasljeđa na individualne razlike u obrazovanosti i odgojivosti. Autor izlaže, nadalje, utjecaj obrazovanja na razvoj sposobnosti i kreativnosti, povezanost odgoja i moralnog razvoja osobe i dr. Osobita se pozornost posvećuje heritabilnosti karakternih osobina ličnosti koja ukazuje na ograničenja u djelovanju odgojne i izvanodgojne socijalizacije na socijalno ponašanje. Fenomeni što se razmatraju u ovom poglavlju i njihova međusobna povezanost, temeljna su pretpostavka razumijevanja razvoja osobe, bez kojeg naprosto nije moguće promišljati, a još manje prakticirati razvoj.

Treće poglavlje razmatra vezu između **obrazovanja i razvoja društva**. Određeni je, analiziraju se doprinosi obrazovanja gospodarskom, političkom, sociokulturnom i ekološkom aspektu društvenog razvoja. U okviru ovoga poglavlja znatna je pozornost posvećena ljudskom kapitalu. Razmatraju se, uz ostalo, indikatori kvalitete ljudskog kapitala te neposredni i posredni učinci obrazovanja. Poglavlje završava izlaganjem koncepta socijalnog kapitala, što se ostvaruje na različitim razinama društvene povezanosti. Posebno se ukazuje na djelovanje socijalnog kapitala obitelji

i škole na učenička obrazovna postignuća. Pozivom na rezultate relevantnih istraživanja, ističe se kako su učenička postignuća uvjetovana razinom socijalnog kapitala škole u znatno većoj mjeri nego primjerice pojedinim čimbenicima tzv. pedagoškog standarda (materijalnim uvjetima, opremom, financijama i sl.). I socijalni kapital obitelji ističe se kao dokazan čimbenik utjecaja na uspjeh učenika. Dodajmo kako se radi o temama što već duže vrijeme zaokupljaju pozornost prosvjetne javnosti u drugima državama, dok su u našem obrazovanju, do objavljivanja ove knjige, spominjani tek usputno.

Četvrto poglavlje uokviruje naslov *Znanosti o obrazovnim sustavima*. U njemu se razmatra pojam i područje znanosti o obrazovanju. Polazeći od metateorijskih kriterija znanstvenosti, autor ukazuje na razlike između pedagogije i znanosti o obrazovanju, što je inače predmet brojnih rasprava među stručnjacima. Primjenom „odnosa cilj-sredstvo“, operativno definira ciljeve obrazovanja, a obrazovni sustav razmatra kao sredstvo pomoću kojega se ciljevi obrazovanja trebaju učinkovito ostvariti. U ovom je poglavlju, uz ostalo, vrlo pregledno izložen koncept cilja obrazovanja, sustavski pristup kao metoda znanosti o obrazovnim sustavima te kriteriji što ih disciplina ili teorija treba ispunjavati da bi se smatrala znanstvenom. Zacijelo će mnogi stručnjaci u obrazovanju s interesom pročitati izložene razlike između pedagogije i edukologije kako po pitanju predmeta istraživanja, metoda što ih primjenjuju, tako i po razini interdisciplinarnosti i dr.

U petom se poglavlju autor bavi *kvalitetom obrazovanja* rabeći sustavski pristup. Od tri temeljna elementa podsustava, njegova se prva dva - ulaz i transformacijski procesi, smatraju čimbenicima o kojima ovisi kvaliteta obrazovanja, a sama se kvaliteta obrazovanja očituje u izlazima, ishodima i učincima obrazovanja. Tvorci novih strategija neće moći izbjeći argumente što ih autor navodi kao prednosti i nedostatke mogućih modela produžavanja obaveznog obrazovanja u Hrvatskoj. U optimiranju strukture moraju se imati u vidu spoznaje i zakonitosti uspješnog učenikova učenja i optimalnog poučavanja nastavnika. U ovom se poglavlju mogu, uz ostalo, naći odgovori na pitanja kao što su: Što čini kvalitetu obrazovanja? Kakva je kvalitetna osnovna škola? Koji su čimbenici kvalitete u osnovnom obrazovanju? Što je kurikulum i koje procese uključuje? Koji su nedostaci rane horizontalne diferencijacije u školstvu? Kako do optimalnog obaveznog obrazovanja u Hrvatskoj?

Reforma obrazovanja je naslov šestog i zadnjeg poglavlja u knjizi. U njemu se analiziraju uvjeti i okolnosti što su potrebni kako bi se izvele promjene obrazovanog sustava na razini zahtjeva i složenosti što ih uključuje reforma. S tim u vezi sagledava se sposobnost sustava i njegova spremnost za uspješnu provedbu odgovarajućih promjena. Razmatraju se elementi obrazovnih reforma u Europi i ukazuje na karakteristike reforma u tranzicijskim državama. Na kraju je predstavljen model

strategijskog planiranja reforme obrazovnog sustava i njezina provođenja. Ovo je poglavlje posebno aktualno imajući u vidu tekuće aktivnosti u funkciji strateških promjena našeg obrazovnog sustava. Poglavlje daje odgovore na pitanja: Što su sadržaji promjena obrazovnog sustava u uvjetima cjeloživotnog učenja te što opravdava promjene takva opsega i zašto se one izvode? Ključna pretpostavka za uspješnost uvođenja promjena je pouzdan i provjeren metodološki pristup. U ovom je poglavlju tom pitanju posvećena osobita pozornost. Metodologija reforme nudi odgovore na pitanja: Kako pripremiti i projektirati reformu? Kako aktivno uključiti nastavnike i druge relevantne sudionike u njezinu izvedbu? Kako sustavno pratiti i objektivno vrednovati postignuća ne bi li se povećali izgledi za ostvarenje postavljenih ciljeva? Na kraju autor ukazuje na važnost ujednačavanja obrazovnih prilika, kako bi se svi građani podjednako osposobili za trajnu zapošljivost. To je načelo osobito potrebno dosljedno primijeniti u državama poput Hrvatske, koje imaju mali broj stanovnika pa je svaki njezin građanin utoliko dragocjeniji za njezin prosperitet.

Dodajmo kako svako od navedenih poglavlja završava popisom korištene recen-
tne domaće i inozemne literature, tako da čitatelj može dodatno samostalno proučavati i produbljivati svaki analizirani fenomen.

Kao što je vidljivo, knjiga prof. Pastuovića otvara prava pitanja u pravom trenutku, nudeći jasne i argumentirane odgovore potrebne za uspješno ostvarenje promjena i razvoja, koji bi ponudio bolje izgleda za kvalitetniji život u narednim desetljećima. Zaključimo, stoga, kako je ova studija potrebna Hrvatskoj da bi, nakon više od dvadeset godina samostalnosti, ozbiljno i utemeljeno počela skrbiti o odgoju i obrazovanju kao strateškoj djelatnosti svojega razvoja.

Možemo se retorički upitati: znaju li za odgovore u knjizi oni koji zadnjih desetljeća naše obrazovanje pouzdano vode sve niže na ljestvici svjetskog vrednovanja? Jasno je da se bez razumijevanja ove tematike ne može voditi smisljena prosvjetna politika niti razumjeti ciljevi što se njome žele ostvariti. Dakle, najprije bi knjigu trebali proučiti prosvjetni političari i drugi državni službenici u tijelima upravne infrastrukture obrazovanja na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Knjiga je namijenjena zapravo svima koji žele bolje razumjeti svrhu i ciljeve obrazovanja i potrebu njegova razvoja te povezanost s razvojem zemlje i njezinih građana. U škola-
lama su to u prvom redu ravnatelji i stručni suradnici koji su „dežurni“ za uvođenje i izvedbu promjena u svojim školama. Oni će u ovoj knjizi naći odgovore što će im pojasniti misiju vlastite škole i pomoći u oblikovanju vizije na putu njenog razvoja. Ova bi se knjiga trebala naći u školskim knjižnicama kao temeljni izvor za trajno stručno usavršavanje nastavnika, a vjerujemo kako će postati obvezna literatura studentima pedagogije i drugih obrazovnih znanosti.

Prof. dr. sc. Stjepan Staničić